

דרושים "דורשים לשבח"

בראשית

*מדוע רבי יוחנן וריש לקיש מאבחנו את 'צדקותו' של נח בצורה הפוכה?
נכיר כיצד עברם השפיע עליהם להביט ולשפוט את נח מ'המשקפיים
 שלהם', עם המטען שנשאו עוד מילדותם.*

*ומה כל זה מלמד אותנו? קל לשפוט אחרים בעיניים שלנו, אבל חשוב
 לדעת שאיננו משערים אל נכון את מצבו של הזולת, את הקשיים
 והניסיונות שעובר. עלינו לדרוש את האחר לשבח תמיד.*

המשפט של נח

מה גורם לשופט או לאדם מסוים לגבש דעה ולהכריע בעד או נגד?

לחינוך ולאווירה שבה הוא גדל והתחנך יש, כמובן, השפעה ניכרת על
 פסיקותיו והכרעותיו אולם השאלה היא מעבר לזה, מה הם הסיבות
 הגורמים העיקריים שגורמים לאדם או לשופט לגבש עמדה בעניין זה או
 אחר.

השבוע בתחילת הפרשה אנו קוראים על מקרה של משפט ברור; הרש"י
 הראשון בפרשה על הפסוק "נח איש צדיק בדורותיו" כותב: "יש מרבתינו
 דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש

שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק ואילו היו בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום".

דברים אלו מקורם בגמרא במסכת סנהדרין (קח, ב). והדבר שהוקשה לרש"י היה התיבה "בדורותיו" שנכתבה בלשון רבים; לכאורה, היה צריך להיכתב "בדור הזה" (כפי שנכתב מאוחר יותר בתחילת פרק ז': "כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה"). לכן רש"י מביא את המחלוקת של ר' יוחנן וריש לקיש, שר' יוחנן דורש את נח לגנאי וריש לקיש דורש לשבח.

אנו רואים אם כן שר' יוחנן וריש לקיש בעצם בחרו לשפוט את נח; האחד שפט אותו וקבע שהוא היה צדיק באמת, והשני שפט אותו וקבע שהוא היה צדיק רק בייחס לדור בו הוא חי שהיה כוול רשע, אבל בדורו של אברהם נח לא היה נחשב לכלום.

בואו ננסה להבין מה הניע כל אחד מהם לשפוט את נח בדרך שלו. זאת נבין כאשר נדע ונלמד מאיזה רקע באו ר' יוחנן וריש לקיש ² או אז נבין מה היו הנסיבות שהביאו למסקנות שלהם.

רבי יוחנן: צדיק עם ציפיות גבוהות

רבי יוחנן נולד צדיק. מסופר שרבי יהודה הנשיא ניבא לו עתיד מזהיר עוד בהיותו בבטן אימו. הוריו שנפטרו עליו השאירו לו ירושה כמה נחלות באזור טבריה, אולם ר' יוחנן היה מעוניין ללמוד תורה ולשם כך היה מוכן לנטוש את הכל. והוא אכן מכר את שדותיו בכדי שיהיה לו כסף ויוכל ללמוד תורה בשלווה ובנחת.

מסופר במדרש שפעם הוא הלך ביחד עם תלמידו ר' חייא, ובדרך הוא הצביע על שדה ואמר לו: "רואה אתה בית שדה זה, שלי היה ומכרתיו בשביל שביקשתי לעסוק בתורה. הגיעו לבית כרם אמר, רואה אתה בית כרם זה, שלי היה ומכרתיו בשביל שבקשתי לעסוק בתורה וכו'".

בנוסף לכך, לרבי יוחנן התרחשו בחייו אסונות משפחתיים, ולמרות זאת לא

התייאש והקדיש את כל חייו ללימוד תורה. ויתרה מזו, גם ביחסים שבין אדם לחברו הוא היה בולט להפליא ולא היה גבול לטוב לבו ולא ראה הבדל בין אדון לעבד, שומר מצוות ועבריין, יהודי וגוי. לעבדו הכנעני, למשל, הוא התייחס כאב אל בנו: "מכל מה שהיה אוכל היה נותן לעבדו". דרכו הייתה לקרב את הפורשים מדרכי תורה ולהחזירם למוטב על ידי אהבת הבריות.

אדם כזה [?] רבי יוחנן [?] שמימיו לא טעם טעמו של חטא, וכל חייו עסק רק ב"עשה טוב" ומעולם לא חווה ניסיונות אחרים, מסתכל על נח והבחין שהתיבה "בדורותיו" דורשת פירוש, היא משכה את תשומת לבו, ולכן אמר שהתורה רצתה בכך לרמוז משהו בקשר לדורות אחרים, ובתור אחד שלידתו הייתה בקדושה והוא היה צדיק כל ימיו והגיע לדרגות גבוהות של גדלות, הוא הסתכל על קורות חייו של נח ולא היה יכול להבין כמה קשה היה לנח להיות צדיק בדורו, וכתוצאה מכך הוא לא ידע להעריך את מה שהוא כן עשה, ולכן אמר שבדור אחר "לא היה נחשב לכלום".

רשי לקיש: בעל עבר בניסיונות וקשיים

כאן אנו מגיעים לקביעתו של ריש לקיש ש'שפט' את נח לשבח.

מי היה ריש לקיש ומה היה הרקע שלו?

יש אומרים שבצעירותו למד ריש לקיש תורה, אלא שמתוך מצבו הדחוק פרש מלימוד תורה ומכר את עצמו ללודיים שהם הגלדיאטורים המתגוששים בזירה עם חיות טרף לעיני הצופים ומזה הייתה פרנסתו, ובגלל גופו הבריא הצליח בזה. לבסוף ברח מן הלודיים ואז בא הרגע ששינה את חייו [?]

הגמרא מספרת (ב"מ פד, א) שיום אחד התרחץ רבי יוחנן בירדן. ראוהו ריש לקיש (שהיה חברו מנוער) וקפץ אחריו אל הנהר. אמר לו רבי יוחנן "חיילך לאורייתא". כלומר, יש לך כ"כ הרבה כוח, הנך יכול לנצל זאת ללימוד התורה.

השיב לו ריש לקיש "שופרד לנשיה" [?] רבי יוחנן היה איש יפה תואר מאד, וריש לקיש אמר לו שיופיו ראוי לנשים.

ענה לעומתו רבי יוחנן, אם תחזור בדך ותתחיל ללמוד תורה אתן לך לאשה את אחותי שהיא יפה יותר ממני. רש לקיש הסכים, ור' יוחנן לימד אותו מקרא ומשנה ועשאו גדול בתורה עד שהגיע כמעט למדרגתו של ר' יוחנן בעצמו; הוא למד תורה יומם ולילה והקדיש לכך את כל חייו. וריש לקיש היה זה שאמר את מאמר חז"ל המפורסם (ברכות סג, ב): "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה".

זה היה אפוא ה'רקע המקדים' שהביא את ריש לקיש לשפוט את נח [?] לשבח:

כשהוא ניסה להבין מה עבר על נח הוא הביט על ההתרחשויות דרך המשקפיים שלו, מתוך חייו שלו. הוא הכיר היטב את העולם הזה והכיר את כל הדברים שמביאים את האדם לידי חטא ומה הקושי להיפרד מהם. ריש לקיש אמר לעצמו: נח שחי בדור מרושע שכזה, שהנורמה הייתה לגזול ולרצוח (בכל קהילה יש יחידים כאלו, אולם בדורו של נח זו הייתה ההתנהגות הרגילה והשגרתית של כל אנשי הדור). מכאן אפוא נבעה קביעתו של ריש לקיש, "אני הרי יודע" [?] אומר ריש לקיש [?] "כמה קשה להתגבר על המכשולים ועל הניסיונות, ולכן אם נח הצליח להחזיק מעמד בדור מרושע שכזה, הרי ברור שבדור שיש בו פחות ניסיונות הרי היה "צדיק יותר".

לשפוט את השני לחיוב תמיד!

נמצא, שכאשר אנו שופטים מאן דהו, אין אנו שופטים אותו אלא שופטים את עצמנו. אנו מגלים מה אנו חושבים על עצמנו באמצעות הפניית האצבע על זולתנו. אף אחד לא ידע באמת כמה קשה היה לנח; רבי יוחנן שנולד צדיק ולא הכיר מציאות של תאוות ושל רשע [?] לא הצליח לרדת לסוף דעתו של נח; מה-שאיין-כן ריש לקיש שהכיר היטב את תאוות עולם הזה ואורחותיו הבין היטב לליבו של נח. ולכן כדאי לדעת שלפני שאנו פוסקים

וקובעים על מישהו ?? אנו בעצם מגלים את עצמנו.

כאן ישנה הוראה נפלאה עבור בני דורנו: כאן בבית הכנסת, למשל, כולנו מנסים לעשות מצוה ועוד מצוה. ישנם כאלו שנולדו להורים שומרי תורה ומצוות, ועבורם קיום מצוות זהו דבר המובן מאליו, והם מרשים לעצמם לשפוט את זולתם שעדיין לא שומר תורה ומצוות ואומרים שהוא "נחשב לכלום". הם לא מודעים לגודל הניסיונות והמניעות שעובר כל אחד שמוצאו ממשפחה לא דתית, כמה קשה להפסיד ימי עבודה בחגים, מה תגיד האישה, ומה יגיד הבוס ומה יגידו החברים ועוד כהנה וכהנה.

צריך קצת הבנה וניסיון בעולם הזה בכדי להעריך נכונה את גודל מסירות הנפש של יהודים יקרים אלו שמתקדמים כל העת צעד אחר צעד ביהדותם. כבר שבענו מספיק מאלו ש"דורשים לגנאי". כאלה היה לעם ישראל די והותר. אנו זקוקים בדורנו לסוג ההנהגה של ריש לקיש שדרש לשבח מתוך ראייה מקיפה ונרחבת של הרקע והנסיבות המקדימות.

יש לדבר בשבחו של יהודי שני. "דורשים לשבח"!

[על דברי ימי חייהם של רבי יוחנן וריש לקיש ראה בארוכה באנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים].